

قبل از هرچیز

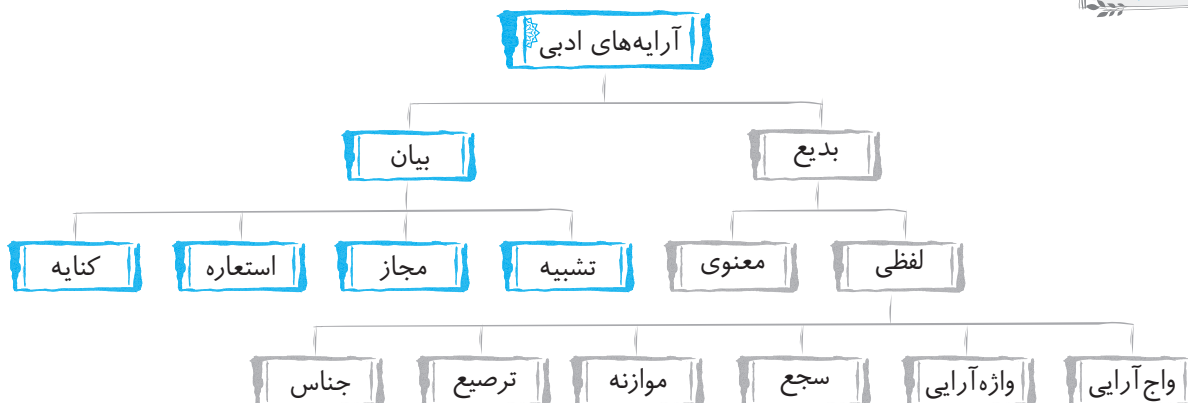
اگر یادتان باشد، گفتیم که شاعران و نویسندگان با استفاده از «آرایه‌های ادبی» نوشته خود را زیباتر و مؤثرتر می‌کنند. آرایه‌های ادبی را در دو بخش بررسی می‌کردیم: ۱. بدیع ۲. بیان

در پایه دهم با آرایه‌های بدیع لفظی آشنا شدیم. در پایه یازدهم بخش «بیان» را بررسی می‌کنیم.

مختصر و مفید

«بیان» اداکردن یک معنا به شیوه‌های مختلف است. فرض کنید، می‌خواهید بگویید: «خورشید طلوع کرد.» این جمله را می‌توانید به شیوه‌های گوناگونی بیان کنید؛ مثلاً می‌توانید بگویید: «خورشید مانند گل آفتابگردان شکوفا شد.» یا «گل آفتابگردان طلوع کرد.» یا «خورشید شکوفا شد.» ما می‌خواهیم ببینیم که در هر کدام از این جمله‌ها چه اتفاقی افتاده است.

نقشه راه

درس ۳

تشبیه

لحظه‌ای این صحنه را مجسم کنید: قرار است برای شما مهمان بیاید. دست بر قضا این خانواده بچه‌ای دارد که وقتی پدر یا مادرتان خبر آمدن آن‌ها را می‌دهند، رنگ از رخسارتان می‌پرد و به اندازه فیلم‌های ترسناک می‌ترسید! آه از نهادتان بلند می‌شود که «ای وای! بچه که نیست، مثل زلزله می‌مونه!» چه اتفاقی افتاد؟ شما به‌جای اینکه بگویید، «آن بچه بسیار شیطان و خرابکار است.» از «زلزله» برای توصیف او استفاده کردید؛ چون به نظرتان نزدیک‌ترین چیزی که می‌تواند عمق فاجعه را بیان کند، «زلزله» است.

خب حالا چی؟ زمانی که ما میان دو چیز متفاوت، همانندی ایجاد می‌کنیم در واقع از آرایه تشبیه استفاده کرده‌ایم؛ علت ایجاد این همانندی میان دو چیز کاملاً متفاوت، کشف یک رابطه و ویژگی مشترک است که باعث می‌شود درک یک موضوع واضح‌تر و ساده‌تر شود. علاوه‌براین، استفاده از تشبیه، کلام را زیباتر می‌کند.

برای مثال وقتی می‌خواهیم از ظاهر کسی تعریف کنیم، می‌گوییم: «مثل ماه هستی.» چون به نظر ما «ماه» چیزی است که زیبایی را به حد اعلا دارد و میزانی برای سنجش زیبایی است. بیایید این بیت را بخوانیم:

«صدا چون بوی گل در جنبش آب به آرامی به هر سو پخش می‌گشت»

چه چیزهایی به هم همانند شده است؟

بله، «صدا» و «بوی گل». حالا چرا؟ چه ویژگی مشترکی میان «صدا» و «بوی گل»، وجود دارد که باعث شده شاعر این دو را مانند یکدیگر ببیند؟ درست است؛ «پخش شدن» ویژگی مشترک بین آن‌ها و علت این همانندی است.

حالا ما با چه واژه‌ای پی به این ارتباط می‌بریم؟ «چون»

می‌بینید که برای درک تشبیه سؤالاتی از خودمان پرسیدیم؛ مثل چه چیزی به چه چیزی همانند شده است؟

جواب این سؤالات در واقع ساختمان تشبیه را برای ما تشریح می‌کند؛ یعنی یک تشبیه از چه اجزایی تشکیل شده است.

ارکان تشبیه

هر تشبیه عموماً چهار رکن یا پایه دارد. (در واقع همان اجزای تشکیل‌دهنده):

۱. اولین سؤال این بود: چه چیزی همانند شده است؟

جواب این پرسش: اولین رکن تشبیه - **مشبه** ← پدیده‌ای که آن را به پدیده دیگر مانند می‌کنیم.

۲. دومین سؤال: آن چیز (مشبه) به چه چیزی تشبیه شده است؟

جواب این پرسش: دومین رکن تشبیه - **مشبه‌به** ← پدیده‌ای که مشبه را به آن مانند می‌کنیم.

۳. سومین سؤال: علت تشبیه؟ ویژگی مشترک میان مشبه و مشبه‌به چیست؟

جواب این پرسش: سومین رکن تشبیه - **وجه‌شبه** ← ویژگی یا صفت مشترک میان مشبه و مشبه‌به است که در مشبه‌به پررنگ‌تر و آشکارتر است.

وجه‌شبه یکی از مهم‌ترین ارکان تشبیه است، زیرا هر تشبیه ریشه در تفکر و نگاه شاعر نسبت به محیط پیرامونش دارد، بنابراین آنچه باعث زیبایی تشبیه می‌شود، وجه شابهتی است که شاعر بین مشبه و مشبه‌به پیدا کرده است.

۴. سؤال بعدی: آیا واژه‌ای وجود دارد که پیوند این شابهت را نشان دهد؟

جواب این پرسش: چهارمین رکن تشبیه - **ادات تشبیه** ← واژه‌ای برای بیان شابهت میان دو پدیده (مشبه و مشبه‌به).

معمولاً واژه‌های «چو، مثل، مانند، گویی، همچون، به‌سان، به‌کردار، و ش و چون» برای بیان شابهت میان دو پدیده به کار می‌رود.

در همان مثال قبلی، ارکان تشبیه بدین‌صورت است:

چه چیزی تشبیه شده: صدا ← مشبه

به چه چیزی تشبیه شده: بوی گل ← مشبه‌به

ویژگی مشترک: پخش می‌گشت ← وجه‌شبه

واژه پیونددهنده: چون

??

محک بزنیم

ارکان تشبیه را در ابیات زیر پیدا کنید.

۱. اگر چون مرغ بنالم، تو همچو سرو ببالی	وگر چو ابر بگریم، تو همچو غنچه بخندی
۲. نفس کز گرمگاه سینه می‌آید برون، ابری شود تاریک / چو دیوار ایستد در پیش چشمانت	
۳. برای قد کشیدن در هوایت / دلم مثل صنوبرها صبور است	
۴. مانند پنبه‌دانه که در پنبه تعبیه است	اجرام کوه‌هاست نهان در میان برف
۵. لب‌ت تا در لطافت لاله سیراب را ماند	دل‌م در بی‌قراری چشمه سیماب را ماند
۶. گرفتار زو دل شده نا امید	نوان لرز لرزان به‌کردار بید
۷. چو این راز بشنید تور دلیر	بر آشفت ناگاه برسان شیر
۸. سلیمان است گویی در عماری (کجاوه، تخت‌روان)	که بر باد صبا تختش روان است

یاقتما

۱. تشبیه اول: چه چیزی تشبیه شده: من ← مشبه

به چه چیزی تشبیه شده: مرغ ← مشبه‌به

علت تشبیه / ویژگی مشترک: نالیدن ← وجه‌شبه

واژه پیونددهنده: چو

- تشبیه دوم: تو ← مشبه / سرو ← مشبه‌به / بالیدن (رشدکردن) ← وجه‌شبهه / همچو ← ادات تشبیه
- تشبیه سوم: من ← مشبه / ابر ← مشبه‌به / گریه کردن ← وجه‌شبهه / چو ← ادات تشبیه
- تشبیه چهارم: تو ← مشبه / غنچه ← مشبه‌به / خندیدن (شکفتن) ← وجه‌شبهه / همچو ← ادات تشبیه
۲. نفس ← مشبه ← (الف) ابری تاریک ← مشبه‌به / تاریک و تیره‌بودن ← وجه‌شبهه / ادات تشبیه -
 ← (ب) دیوار ← مشبه‌به / ایستادن ← وجه‌شبهه / چو ← ادات تشبیه
۳. دلم ← مشبه / صنوبر ← مشبه‌به / صبوربودن ← وجه‌شبهه / مثل ← ادات تشبیه
۴. اجرام کوه‌های میان برف ← مشبه / دانهٔ پنبه که در گل پنبه قرار دارد ← مشبه‌به / نهان‌بودن ← وجه‌شبهه / مانند
 ← ادات تشبیه
۵. تشبیه اول: لبت ← مشبه / لالهٔ سیراب ← مشبه‌به / لطافت ← وجه‌شبهه / ماند ← ادات تشبیه
- تشبیه دوم: دلم ← مشبه / چشمهٔ سیماب ← مشبه‌به / بی‌قراری ← وجه‌شبهه / ماند ← ادات تشبیه
- سیماب؛ یعنی جیوه. جیوه تنها فلزی است که در دمای عادی به‌صورت مایع است؛ به همین علت که جیوه به‌راحتی حرکت می‌کند، شاعر حرکت و بی‌قراری دل خود را به آن تشبیه کرده است.
۶. دل ← مشبه / بید ← مشبه‌به / لرز لرزان ← وجه‌شبهه / به‌کردار ← ادات تشبیه
۷. تور (یکی از فرزندان فریدون، پادشاه اساطیری ایران) ← مشبه / شیر ← مشبه‌به / برآشفتن ← وجه‌شبهه / برسان
 ← ادات تشبیه
۸. او ← مشبه / سلیمان ← مشبه‌به / روان‌بودن تخت بر باد ← وجه‌شبهه / گویی ← ادات تشبیه

چند نکته ریز

- هر کلمه‌ای که معنای «شبه‌بودن» داشته باشد، ادات تشبیه است.
- بیت هشتم را نگاه کنید. از کجا متوجه شدیم که مشبه، «او» است؟
 برای اینکه مطمئن باشید مشبه را درست تشخیص داده‌اید، ساده‌ترین کار این است که «نهاد» را در جملهٔ تشبیه پیدا کنید؛ چراکه نهاد، همان مشبه است!
 جمله اینگونه است: انگار که (گویی) سلیمان است.
 یادآوری: برای پیدا کردن نهاد، این سؤال را می‌پرسیدیم که خبر دربارهٔ چه کسی یا چه چیزی است.
 - چه کسی انگار سلیمان است؟
 - او (که در جمله حذف شده است).
- بیت دوم را یک‌بار دیگر بخوانید. در این بیت دو تشبیه وجود دارد؛ اما چه تفاوتی میان این دو تشبیه است؟
 درست حدس زدید! در تشبیه اول (یعنی تشبیه «نفس» به «ابر») ادات تشبیه نیامده؛ درحالی‌که در تشبیه دوم، همهٔ ارکان تشبیه ذکر شده است.
 سؤالی که پیش می‌آید این است که آیا می‌شود برخی از ارکان تشبیه حذف شود؟
 بله! و براساس حذف ارکان، ما انواع تشبیه را داریم.

انواع تشبیه

- تشبیهی که همهٔ چهار رکن آن ذکر شده باشد. → تشبیه گسترده
- تشبیهی که سه رکن آن ذکر شده باشد. → تشبیه گسترده
- تشبیهی که دو رکن آن ذکر شده باشد. → تشبیه فشرده (بلیغ)

مشث نمونه خروار

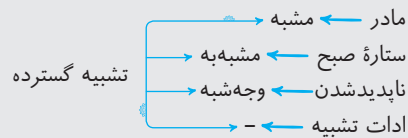
«از بس که کوتاه است و سیه زلف یار من»
 زلف یار ← مشبه
 روز و روزگار من ← مشبه‌به
 کوتاه و سیه‌بودن ← وجه‌شبهه
 گویی ← ادات تشبیه

تشبیه گسترده

«هرگز کسی نداد بدین‌سان نشان برف»
 زمین ← مشبه
 لقمه ← مشبه‌به
 گویی ← ادات تشبیه
 وجه‌شبهه ← -

تشبیه گسترده

❖ «مرا ستاره صبحی که هرچه کوشیدم شد آخر از نظرم ناپدید، مادر بود»

❖ نکته: به این دو بیت آخر نگاه کنید، کدام ارکان ثابت هستند و کدام یک حذف شده‌اند؟
بله، ارکان مشبه و مشبه‌به در تشبیه ثابت و غیرقابل حذف هستند؛ اما «وجه‌شبهه» و «ادات تشبیه» می‌توانند حذف بشوند.

یک نتیجه‌گیری منطقی

در تشبیه فشرده (بلیغ) تنها دو رکن مشبه و مشبه‌به حضور دارند. این نوع تشبیه کلام را ادبی‌تر و زیباتر می‌کند.

❖ گاهی که سنگ حادثه از آسمان رسد اول بلا به مرغ بلندآشیان رسد»

اگر به ترکیب «سنگ حادثه» دقت کنید، متوجه می‌شوید که مانند دیگر ترکیب‌های عادی مثل «گل زیبا» یا «پنجره اتاق» نیست. «حادثه» ویژگی «سنگ» نیست که آن را توصیف کند یا متعلق به آن نیست؛ بلکه یک ارتباط همانندی میان آن دو برقرار است. درواقع، شاعر «حادثه» را مانند «سنگی» فرض کرده است که باعث آسیب می‌شود. در این تشبیه خبری از وجه‌شبهه یا ادات تشبیه نیست و تنها مشبه و مشبه‌به حضور دارند؛ پس تشبیه، از نوع فشرده و بلیغ است.

❖ «چشمه خورشید تویی، سایه‌گه بیدمنم چون که زدی بر سر من، پست و گدازنده شدم»

تشبیه اول: تو چشمه خورشید هستی

مشبه مشبه‌به
تشبیه دوم: من سایه‌گه بید هستم.

مشبه مشبه‌به
تشبیه سوم: چشمه خورشید

مشبه مشبه‌به

هر سه این تشبیه‌ها فشرده هستند؛ اما چه تفاوتی با هم دارند؟

انواع تشبیه‌های فشرده

در تشبیه «چشمه خورشید» ما با یک «ترکیب» و در دو تشبیه دیگر، با «جمله» سروکار داریم.

حالا بیایید ویژگی‌های این ترکیب و جمله را بررسی کنیم:

یادآوری: ما دو نوع ترکیب داریم: ۱. اضافی ۲. وصفی

در ترکیب اضافی، دو اسم به یکدیگر اضافه شده‌اند و در ترکیب وصفی یک اسم و یک صفت.

حالا بگویید «چشمه خورشید» یا «سنگ حادثه» چه نوع ترکیبی هستند؟

بله، ترکیب اضافی و حالا این ترکیب اضافی دارای آرایه تشبیه هم هست.

پس به این نوع از تشبیه فشرده، «تشبیه بلیغ اضافی» یا «اضافه تشبیهی» می‌گویند.

در جمله «من سایه‌گه بید هستم»، فعل جمله از نوع اسنادی یا غیراسنادی است؟

یادآوری: فعل‌های «است»، «بود»، «شد»، «گشت» و «گردید» جزء فعل‌های اسنادی بودند که انجام‌دادن کاری را بیان نمی‌کردند و تنها حالتی یا ویژگی‌ای

از نهاد را نشان می‌دادند. وقتی فعل، اسنادی باشد، جمله ما اسنادی است و چون آرایه تشبیه هم دارد به این نوع از تشبیه، «تشبیه اسنادی» می‌گویند.

چند مرده حلاجی؟

❶ در کدام گزینه، هر دو نوع تشبیه گسترده و فشرده به چشم می‌خورد؟

- ۱) پاسی از شب رفته بود و برف می‌بارید
- ۲) زمین چو سینه سهراب زیر جوشن برگ
- ۳) مرا کز جام عشقت مست گشتم
- ۴) روز چو شمعی به شب، زودرو و سرفراز

❷ تعداد تشبیهات به کاررفته در کدام گزینه بیشتر است؟

- ۱) چو دریای خون شد هم دشت و راغ
 - ۲) پیش کمان ابرویش لابه همی کنم؛ ولی
 - ۳) همچو نرگس بگشا چشم و ببین کاندز خاک
 - ۴) دل گرفتار بلای عشق توست
- چون پرافشان پری‌های هزار افسانه‌ای از یادها
فرونشسته در آن ناوک صنوبر و غان
وصال و هجر یکسان می‌نماد
شب چو چراغی به صبح، کاسته و نیم‌تاب
- جهان چون شب و تیغ‌ها چون چراغ
گوش کشیده است؛ از آن گوش به من نمی‌کند
چند روی چو گل و قامت چون شمشاد است
جان شهید کربلای عشق توست

نخست تشبیه‌ها و ارکان آن‌ها را مشخص می‌کنیم.

گزینه ۱: تصویر ساخته‌شده چنین است: برف چون پری‌های پرافشان می‌بارید.

مشبه ادات تشبیه مشبه به وجه‌شبه

گزینه ۲:

زمین ← مشبه

چو ← ادات تشبیه

حواستان به ترکیب «جوشن برگ» باشد! جوشن به معنی زره است و ترکیب «زره برگ» یک ترکیب عادی نیست؛ بلکه در اینجا «برگ» به «جوشن» تشبیه شده است؛ بنابراین گزینه ۲ درست است.

گزینه ۳: عشق به جام شرابی تشبیه شده که عاشق از آن مست می‌شود. «جام عشق تشبیه فشرده است».

گزینه ۴: تشبیه اول: روز به شمع در شب تشبیه شده است که وجه شباهت آن سرافراز و زودرو است.

تشبیه دوم: شب به چراغی در صبح تشبیه شده است که وجه شباهت آن کاسته و نیم‌تاب است.

۲

گزینه ۱: «دشت و راغ» به «دریای خون»، «جهان» به «شب» و «تیغ‌ها» به «چراغ» تشبیه شده است؛ اما از تشبیه فشرده «دریای خون» غافل نشوید! «خون» از نظر زیادی به دریا تشبیه شده است؛ پس این بیت، چهار تشبیه دارد.

گزینه ۲: در ترکیب «کمان ابرو»، «ابرو» به «کمان» تشبیه شده است؛ پس این بیت، یک تشبیه دارد.

گزینه ۳: «چشم» به «نرگس»، «روی» به «گل» و «قامت» به «شمشاد» تشبیه شده است؛ پس این بیت، سه تشبیه دارد.

گزینه ۴: «بلای عشق» و «کربلای عشق» هر دو تشبیه فشرده هستند؛ پس این بیت، دو تشبیه دارد.

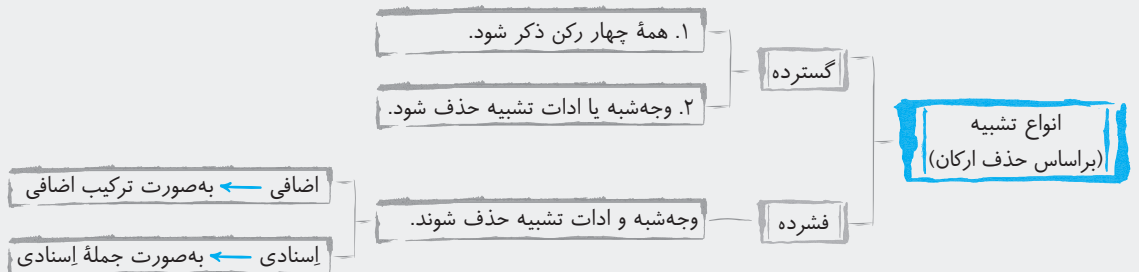
بنابراین گزینه ۱ درست است.

جمع‌بندی

همانند کردن دو چیز ← تشبیه

۱. مشبه: چیزی که می‌خواهیم تشبیه کنیم.
۲. مشبه‌به: چیزی که مشبه، به آن تشبیه می‌شود.
۳. وجه‌شبه: ویژگی مشترک و علت تشبیه
۴. ادات تشبیه: کلمه‌ای که معنی «همانندی» را برساند و پیونددهنده مشبه و مشبه‌به.

ارکان تشبیه

درس ۶

مجاز

روایت ۱: پای تلویزیون نشسته‌اید و با هیجان به تویی چشم دوخته‌اید که از این طرف تور به آن طرف پرواز می‌کند. مسابقات جهانی والیبال است و گزارشگر با حرارت فراوان در حال گزارش بازی: «یه امتیاز دیگه برای ایران!»

روایت ۲: می‌خواهید بعد از قرنی! با دستان خودتان، یک املت خوشمزه درست و نوش جان کنید. ناغافل در حال خرد کردن گوجه‌ها، یکی از انگشت‌هایتان زخمی می‌شود؛ اگر داد و فغانتان بلند نشود که «آی ماما! دستمو بریدم!»؛ حتماً گزارش این واقعه خونین را در شبکه‌های اجتماعی خواهید گذاشت با این کپشن که «دست بریده!»

روایت ۳: سر زنگ انشا نشسته‌اید و معلم از شما خواسته تا یک نوشته ادبی در وصف طلوع خورشید بنویسید. همه زورتان را می‌زنید و حاصلش چنین می‌شود: «کلید چراغ آسمان زده شد و سیاهی از بین رفت.» (خیلی هم عالی!)

۶۶۵. در همهٔ گزینه‌ها؛ به‌جز ادات تشبیه ذکر شده است.

۱. گرم در خواب بنمایی رخ چون شعلهٔ رخسانت
۲. چشم آهوشش به مخموری
۳. چو ماه روی تو در شام زلف می‌دیدم
۴. چو آفتاب رخ تو بتافت بر رخ من

۶۶۶. در همهٔ گزینه‌ها؛ به‌جز همهٔ پایه‌های تشبیه ذکر شده است.

۱. چو آینه‌ست و ترازو خموش و گویا
۲. چو دریای خون شد همه دشت و راغ
۳. ای شاهد افلاکی، در مستی و در پاکی
۴. چون شب‌نم اوفتاده بدم پیش آفتاب

۶۶۷. «وجه‌شبه» در گزینه آورده شده است.

۱. تنت را دید گل، گویی که در باغ
۲. ماه و خورشید به منزل چو به امر تو رسند
۳. گفت حافظ! من و تو محرم این راز نه‌ایم
۴. در طبع شهریار خزان شد بهار عشق

۶۶۸. در کدام گزینه همهٔ پایه‌های تشبیه وجود دارد؟

۱. ایام گل چو عمر به رفتن شتاب کرد
۲. با بهار عمر من رو به خزان خواهد نهاد
۳. مژه و ابروی او دیدم و با دل گفتم
۴. شاکرم شاکر اگر زهر پیایی بخشد

۶۶۹. در کدام گزینه هر چهار پایهٔ «تشبیه» وجود ندارد؟

۱. شبی چون شبه روی شسته به قیر
۲. گفتمش سلسلهٔ زلف بتان از پی چیست
۳. گرت ز دست برآید چو نخل باش کریم
۴. گفتم برو چو خاک تحمل کن ای فقیه

۶۷۰. در منظومهٔ زیر چند تشبیه وجود دارد؟

(تجربی ۹۴)

«مرا هر لفظ فریادی است کز دل می‌کنم بیرون / مرا هر شعر دریایی است لبریز از شراب خون / کجا شهد است این اشکی که در هر دانهٔ لفظ است / مرا این، کاسهٔ خون است / چنین آسان منوشیدش»

۱. سه ۲. چهار ۳. پنج ۴. شش

۶۷۱. کدام بیت آرایهٔ تشبیه بیشتری دارد؟

۱. به خنده‌ای به بت بادام چشم شیرین لب
۲. دل که از ناوک (نیزه کوتاه) مژگان تو در خون می‌گشت
۳. دجلهٔ اشک از بهار شوق طغیان کرده است
۴. ماهی که دوش خرمن صبرم به باد داد

۶۷۲. کدام گزینه تعداد درستی از شبهه‌ها را نشان می‌دهد؟

- الف) فراش باد صبا را گفته تا فرش زمردین بگسترد؛ باد صبا
ب) زنی که گوهر تعلیم و تربیت نخرید / فروخت گوهر عمر عزیز را ارزان؛ گوهر
پ) در دفتر زمانه فتد نامش از قلم / هر ملتی که مردم صاحب‌قلم نداشت؛ دفتر
ت) سعدیا، گر بکنند سیل فنا خانهٔ عمر / دل قوی دار که بنیاد بقا محکم از اوست؛ عمر
ث) دست از مس وجود چو مردان ره بشوی / تا کیمیای عشق بیابی و زر شوی؛ کیمیا
ج) سنگ سراچهٔ دل به الماس آب دیده می‌سفتم؛ سنگ

۱. سه ۲. یک ۳. چهار ۴. دو

۶۷۳. دربارهٔ ارکان تشبیه در کدام بیت اطلاعات درستی داده شده است؟

۱. دیدم به خواب دوش که ماهی برآمدی
 ۲. دوش دست طربم سلسلهٔ شوق تو بست
 ۳. ماجرا کم کن و باز آ که مرا مردم چشم
 ۴. باغبان گر پنج روزی صحبت گل بایش
- (شب: شبهه)
(سلسله: شبهه)
(مردم: شبهه)
(جفا: شبهه)
- کز عکس روی او شب هجران سرآمدی
پای خیل خردم لشکر غم از جا برد
خرقه از سر به درآورد و به شکرانه بسوخت
بر جفای خار هجران صبر بلبل بایش

۶۷۴. تعداد تشبیه‌ها در تمام گزینه‌ها؛ به جز یکسان است.

۱. لیان لعل چون خون کبوتر
۲. رشته صبرم به مقرض غمت بریده شد
۳. رخ گل را که عکس روی یار است
۴. کنون چه چاره که در بحر غم به گردابی

۶۷۵. در کدام بیت، طرفین تشبیه، فقط یک کلمه نیست؟

۱. خداوندا شبم را روز گردان
۲. شبی دارم سیاه از صبح نومید
۳. ندارم طاقت این کوره تنگ
۴. چو برزد آتش مشرق زبانه

۶۷۶. آرایه تشبیه در کدام بیت بیشتر است؟

۱. عشق به تاراج داد رخت صبوری دل
۲. مزرع سبز فلک دیدم و داس مه نو
۳. زیادتی مطلب کار بر خود آسان کن
۴. چون درشوی در باغ دل، مانند گل خوشبوشوی

۶۷۷. واژه «آفتاب» رکنی از تشبیه بیت زیر است. این واژه در همه گزینه‌ها؛ به جز نیز همان رکن از تشبیه است.

- «چو آفتاب می از مشرق پیاله برآید»
۱. ماه خورشیدنمایش ز پس پرده زلف
 ۲. چو آفتاب رخ تو بتافت بر رخ من
 ۳. عکس خوی بر عارضش بین کافتاب گرم رو
 ۴. ز مشرق سر کو آفتاب طلعت تو

۶۷۸. در کدام بیت، هر چهار پایه تشبیه ذکر شده است؟

۱. مرا ستاره صبحی که هر چه کوشیدم
۲. بی تأمل دم مزن کز لب گهر می ریزدش
۳. آب چشم و جان شیرین را کجا دارد دریغ؟!
۴. چو پیلای به اسب اندر آورد پای

۶۷۹. در همه بیت‌ها، به استثنای تمامی ارکان تشبیه دیده می‌شود.

۱. دل توسنی کجا کند آن را که طوق وار
۲. چون پیاله دلم از توبه که کردم بشکست
۳. در زلف چون کمندش ای دل مپیچ کآنجا
۴. نی مپندار که حرفی به زبان آرم اگر

۶۸۰. در کدام گزینه «وجه شبه» ذکر شده است؟

۱. به چین زلف چو شام تو مایل است دلم
۲. بر برگ گل به خون شقایق نوشته‌اند
۳. ندا به ساقی سرمست گل‌عذار رسید
۴. چون شبنم اوفتاده بدم پیش آفتاب

۶۸۱. در همه ابیات؛ به جز هر چهار پایه تشبیه ذکر شده است.

۱. از آتش آه بی تو مهرافروز
۲. بر گل از سنبل نگارم دام مادام آورد
۳. چرا چون لاله خونین دل نباشم؟!
۴. نیست خصمی آدمی را غیر خود چون عنکبوت

۶۸۲. «مشبه» در کدام گزینه، ذکر نشده است؟

۱. قهوه‌خانه گرم و روشن بود، همچون شرم
۲. گرد بر گردش به کردار صدف بر گرد مروارید / پای تا سر گوش
۳. چاه چو نان ژرفی و پهنانش، بی شرمیش ناباور / و غم‌انگیز و شگفت آور

۶۸۳. آرایه تشبیه در کدام بیت بیشتر است؟

۱. صد خار بلا از دل دیوانه ما خاست
۲. ای سیل اشک، خاک وجودم به باد ده
۳. سروی است قامت تو از ناز سرکشیده
۴. مرغ دل تا دام زلف و دانه خال تو دید

(انسانی ۸۴)

(تجربی ۹۳)

(ریاضی ۹۳)

۲. چوب‌دستی منتشا مانند در دستش

۳. چاه چو نان ژرفی و پهنانش، بی شرمیش ناباور / و غم‌انگیز و شگفت آور

هر روز که بی ساقی گل‌چهره نشستیم
تا بر دل کسی نشیند غبار من
ماهی است عارض تو از نور آفریده
طایر اندیشه‌ام افتاد در دام هوس

گزینه «۲»:

هر	گس	پ	ت	ما	شا	یی	زف	تند	پ	صح	را	یی
-	-	U	U	-	-	-	-	U	U	-	-	-
مفعول			مفاعیلن			مفعول			مفاعیلن			

گزینه «۳»:

هر	ک	هت	وا	یی	ن	پخت	یا	پ	ف	را	قی	ن	سوخت
-	U	U	-	-	U	U	-	U	U	-	-	U	U
مفتعلن			فاعلن			مفتعلن			فاعلن				

گزینه «۴»:

تبر	تخ	ت	جم	ک	تا	جش	مع	را	ج	آ	س	ما	تست
-	-	U	-	U	-	-	-	-	U	U	-	-	U
مفعول			فاعلن			مفعول			فاعلن				

گزینه «۱»:

بر	ق	ج	ما	لی	پ	جست	خر	م	ن	خل	قی	پ	سوخت
-	U	U	-	-	U	-	U	U	-	U	-	-	U
مفعول			فاعلن			مفعول			فاعلن				

گزینه «۲»:

گزینه «۳»:

گزینه «۴»:

گزینه «۱»:

گزینه «۲»:

گزینه «۳»:

گزینه «۴»:

گزینه «۱»:

گزینه «۲»:

گزینه «۳»:

گزینه «۴»:

گزینه «۱»:

گزینه «۲»:

گزینه «۳»:

گزینه «۴»:

گزینه «۱»:

گزینه «۲»:

گزینه «۳»:

گزینه «۴»:

گزینه «۳»: من: مشبه (خاکم) / ذره خاک: مشبهه
گزینه «۴»: باه: مشبه / گلرنگ: مشبهه (گلرنگ یعنی به رنگ گل سرخ)
۶۶۳. گزینه «۴»: «گردن تسلیم» تشبیه نیست! چون «تسلیم» که مانند «گردن» نیست. مصراع دوم هم نمی‌خواهد بگوید تو مثل حاکم هستی؛ بلکه می‌خواهد بگوید خود حاکم هستی نه مثل او.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه «۱»: زلف: مشبه / سلسله (زنجیر): مشبهه
گزینه «۲»: روزگار: مشبه / زلف تو: مشبهه
گزینه «۳»: «گل‌عذار» اضافه تشبیهی است؛ یعنی «عذار» مانند «گل»: دشت: مشبه / رخسار مستان: مشبهه

۶۶۴. گزینه «۳»: در این بیت «فراق» به «خوان» (سفره) تشبیه شده است. **حواستان باشد!** در گزینه «۱»، «فراق» به «آستان» تشبیه نشده؛ بلکه در اصل به ساختمانی تشبیه شده که آستان دارد. و چون «ساختمان» به‌عنوان مشبهه در بیت ذکر نشده است، آرایه تشبیه نداریم. در مورد گزینه «۲» و ترکیب «عنان فراق» همین توضیح صدق می‌کند. فراق در اصل به «اسب» که عنان دارد، تشبیه شده است.

۶۶۵. گزینه «۴»: در این بیت «چو» در معنی «زمانی که» به کار رفته است.

۶۶۶. گزینه «۲»: در این بیت سه تشبیه داریم:

۱. مشبه: دشت و راغ / مشبهه: دریای خون / ادات تشبیه: چو / وجه‌شبه: -
۲. مشبه: جهان / مشبهه: شب / ادات تشبیه: چون / وجه‌شبه: -
۳. مشبه: تیغ (شمشیر) / مشبهه: چراغ / ادات تشبیه: چون / وجه‌شبه: -

۶۶۷. گزینه «۱»: «دریدن جامه» در اینجا وجه‌شبه است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه «۲»: «یار مه‌روی» تشبیه بیت است که فقط مشبه و مشبهه ذکر شده است.

گزینه «۳»: در «می لعل» نیز مشبه و مشبهه ذکر شده است.

گزینه «۴»: «تو» مشبه و «خرمن گل و ریحان» مشبهه است.

۶۶۸. گزینه «۱»: مشبه: ایام گل / مشبهه: عمر / ادات تشبیه: چو / وجه‌شبه: به‌شتاب رفتن

۶۶۹. گزینه «۲»: «سلسله زلف بتان» اضافه تشبیهی است و زمانی که اضافه تشبیهی داشته باشیم؛ یعنی فقط مشبه و مشبهه داریم.

۶۷۰. گزینه «۴»: ۱. هر لفظ، فریادی است. / ۲. هر شعر، دریایی است. / ۳. شراب خون (اضافه تشبیهی) / ۴. شهد است این اشک / ۵. دانه لفظ (اضافه تشبیهی) / ۶. این (اشک) کاسه خون است.

۶۷۱. گزینه «۳»: ۱. دجله اشک (اضافه تشبیهی) / ۲. بهار شوق (اضافه تشبیهی) / ۳. رازهای سینه مثل خاشاک طوفان شده

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه «۱»: «بادام‌چشم» (اضافه تشبیهی) / «پسته دهان» (اضافه تشبیهی)

حواستان باشد! در صفت «شیرین‌لب» تشبیهی وجود ندارد. نمی‌توانیم بگوییم لب مانند شیرین است!

گزینه «۲»: «ناوک مژگان» (اضافه تشبیهی) / «کمان‌خانه ابرو» (اضافه تشبیهی)

گزینه «۴»: «خرمن صبر» (اضافه تشبیهی) / «برق عشق» (اضافه تشبیهی)

۶۷۲. گزینه «۱»: در «ب»، «پ»، «ث» مشبه‌ها درست ذکر شده است.

مشبه‌به‌های سایر ابیات:

«الف»: باد صبا: مشبه / فراش: مشبهه (حواستان باشد! در اضافه تشبیهی واژه اول (مضاف) مشبهه و واژه دوم (مضاف‌الیه) مشبه است.

«ت»: عمر: مشبه / خانه: مشبهه

«ج»: «سراج دل» اضافه تشبیهی است. دل: مشبه / سراج: مشبهه

۶۷۳. گزینه «۱»: شب هجران یک ترکیب اضافی است که میان مضاف و مضاف‌الیه همانندی وجود دارد. در اضافه‌های تشبیهی، مضاف‌الیه «مشبه» و مضاف «مشبهه» است.

حواستان باشد! در گزینه «۳»، «مردم»: یعنی «مردمک» و ترکیب «مردم چشم» تشبیه ندارد.

بررسی همه گزینه‌ها:

گزینه «۱»: ۱. لبان لعل / ۲. لب مانند خون کیوتر / ۳. سواد (سیاهی) زلف مانند پر پرستو

گزینه «۲»:

گزینه «۳»:

گزینه «۴»:

گزینه «۱»:

گزینه «۲»:

گزینه «۳»:

گزینه «۴»:

گزینه «۲»: ۱. رشته صبر ۲. مقرض (قیچی) غم ۳. آتش مهر ۴. من مانند شمع هستم
گزینه «۳»: رخ گل مانند رخ یار ۲. هوا مشاطه (آرایشگر) است. ۳. آب، آینه دار است.
گزینه «۴»: ۱. بحر غم ۲. زورق صبر ۳. بادبادن فراق

۶۷۵. **گزینه ۳**: در این بیت «خلاصی دادن عاشق» به «خلاصی لعل از سنگ» تشبیه شده که بیش از یک کلمه هستند.

۶۷۶. **گزینه ۴**: بررسی همه گزینه‌ها:

گزینه «۱»: ۱. رخت صبوری

گزینه «۲»: ۱. مزرع سبز فلک ۲. داس مه نو

گزینه «۳»: ۱. می لعل ۲. بت چو ماه

گزینه «۴»: ۱. باغ دل ۲. مانند گل خوشبو شوی ۳. همچون ملک شوی

۶۷۷. **گزینه ۳**: در بیت صورت سؤال «آفتاب می» تشبیه است و «می» به «آفتاب» تشبیه شده؛ بنابراین «مشبه به» است.
در گزینه ۳ تشبیه به کار نرفته است.

۶۷۸. **گزینه ۲**: بررسی همه گزینه‌ها:

گزینه «۱»: مشبه: مادر / مشبه به: ستاره صبح / ادات تشبیه: - / وجه شبه: از نظر ناپدید شدن

گزینه «۲»: مشبه: سخن / مشبه به: صدف / ادات تشبیه: چون / وجه شبه: در دهن پروردن

گزینه «۳»: مشبه: خیال دوست / مشبه به: مهمان / ادات تشبیه: چون / وجه شبه: -

گزینه «۴»: مشبه: او / مشبه به: پیل، باد / ادات تشبیه: چو / وجه شبه: -

۶۷۹. **گزینه ۳**: مشبه: زلف / مشبه به: کمند / ادات تشبیه: چون / وجه شبه: -
حواستان باشد! در گزینه «۱» پسوند «وار» که شباهت را می‌رساند، «ادات تشبیه» است.

۶۸۰. **گزینه ۴**: در این بیت «اوفتاده» وجه شبه است؛ چون ویژگی شبنم در مقابل آفتاب «پستی» و «کوچکی» و «افتاده» بودن است.

۶۸۱. **گزینه ۱**: تشبیه‌هایی که در این بیت به کار رفته:

۱. آتش آه ← اضافه تشبیهی (فقط رکن مشبه و مشبه به را داریم!)

۲. روزم چو شب ← مشبه: روز / مشبه به: شب / ادات: چو / وجه شبه: -

۳. شبم چون روز ← مشبه: شب / مشبه به: روز / ادات تشبیه: چون / وجه شبه: -

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه «۲»: برای پیدا کردن مشبه در این بیت، مانند روش پیدا کردن نهاد عمل می‌کنیم.

چه کسی در دام آورد؟! ← مشبه: او (معشوق) / مشبه به: صیادان / ادات تشبیه: چو / وجه شبه: در دام آوردن (چون از ویژگی‌های صیاد، به دام انداختن است).

گزینه «۳»: مشبه: من / مشبه به: لاله / ادات تشبیه: چون / وجه شبه: خونین دل بودن

گزینه «۴»: مشبه: خود / مشبه به: عنکبوت / ادات تشبیه: چون / وجه شبه: تار تنیدن

۶۸۲. **گزینه ۳**: از روش پیدا کردن نهاد استفاده می‌کنیم:

چه کسانی به کردار صدف گرد بر گردش [بودند]؟ آن‌ها = مشبه که در جمله ذکر نشده است.

۶۸۳. **گزینه ۴**: تشبیهات این بیت:

۱. مرغ دل ← «دل» به «مرغ» (پرنده) تشبیه شده است.

۲. دام زلف ← تشبیه «زلف» به «دام»

۳. دانه خال ← تشبیه «خال» صورت به «دانه»

۴. طایر اندیشه ← تشبیه «اندیشه» به «طایر» (پرنده)

۵. دام هوس ← تشبیه «هوس» به «دام»

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه «۱»: خار بلا ← تشبیه «بلا» به «خار» / گل چهره ← تشبیه «چهره» به «گل»

گزینه «۲»: سیل اشک ← تشبیه «اشک» به «سیل»

گزینه «۳»: سروی است قامت تو ← تشبیه «قامت تو» به «سرو» / ماهی است عارض تو ← تشبیه «عارض تو» به «ماه»

۶۸۴. **گزینه ۲**: ۱. به سان خاک ۲. چو جان ۳. چو عقل
حواستان باشد! وقتی یک مشبه، به دو یا چند مشبه تشبیه می‌شود، به تعداد مشبه به‌ها، تشبیه داریم.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه «۱»: دانه خال ← تشبیه «خال» به «دانه» / مرغ خرد ← تشبیه «خرد» به «مرغ»

گزینه «۳»: «دیده» به «طاووس» تشبیه شده است.

گزینه «۴»: چنبر عشق ← تشبیه «عشق» به «چنبر» / ریسمان فراق ← تشبیه «فراق» به «ریسمان»

۶۸۵. **گزینه ۳**:

۱. تشبیه «گل» به «یوسف»

۲ تشبیه

۲. تشبیه «عالم پیر» به «زلیخای جوان»

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه «۱»: تشبیه «چشم» به «نرگس» / تشبیه «روی» به «گل» / تشبیه «قامت» به «شمشاد»

گزینه «۲»: تشبیه «من» به «ستون» / تشبیه «غم» به «خانه» / تشبیه «غم» به «بار»

گزینه «۴»: تشبیه «تو» به ۱. سرو جویبار ۲. لاله بهار ۳. حور دلبر

۶۸۶. **گزینه ۲**: تشبیهات:

۱. عقاب جور ← تشبیه «جور» به «عقاب»

۲. تیر آه ← تشبیه «آه» به «تیر»

۳. کمان گوشه نشینی ← تشبیه «گوشه نشینی» به «کمان»

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه «۱»: تشبیه «زلف» به «کمند»، «ابرو» به «کمان»، «قامت» به «سرو»، «روی» به «بهار» ← ۴ تشبیه

گزینه «۳»: تشبیه «من» به «خار» و «خاک»، «تو» به «آفتاب» و «ابر» ← ۴ تشبیه

گزینه «۴»: تشبیه «زلف» به «شب»، «لحظه» به «روز»، «روز» به «هفته»، «هفته» به «ماه» ← ۴ تشبیه

۶۸۷. **گزینه ۴**: بیت فقط یک تشبیه دارد:

تشبیه «ما» به «دژ مکنون»

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه «۱»:

۱. «ایام گل» ← به «رفتن عمر» تشبیه شده است.

۲. «باده گلگون» ← «باده» از نظر سرخی به «گل» تشبیه شده است («گون» را می‌توان ادات تشبیه به حساب آورد).

گزینه «۲»: ۱. «خورشید عشق» ← تشبیه «عشق» به «خورشید»

۲. «نور عشق» ← تشبیه «عشق» به «نور»

گزینه «۳»:

شعاع آفتاب ←

عقیق ←

تشبیه «من» به ←

زر ←

یاقوت ←

۶۸۸. **گزینه ۴**: در «اضافه تشبیهی» باید بتوان گفت که «مضاف‌الیه» مانند «مضاف» است.

با این روش، تنها ترکیب‌های گزینه «۴» همگی رابطه همانندی را دارند.

۶۸۹. **گزینه ۲**: بررسی همه گزینه‌ها:

گزینه «۱»:

۱. تشبیه «رفتار» (راه رفتن) به «سرو»

۲. تشبیه «قامت» به «صنوبر»

۳. تشبیه «رخسار» به «ماه»

۴. تشبیه «منظر» به «ملایک»